

Kiedy ktoś umiera, czyli zasady dziedziczenia

Postępowanie spadkowe składa się generalnie z dwóch etapów. Pierwsze dotyczy stwierdzenia nabycia spadku – a więc ustalenia kiedy i gdzie zmarł spadkodawca oraz kto, ile i na jakiej podstawie (czy na podstawie testamentu czy zgodnie z zapisami prawa) dziedziczy po zmarłym. W wyniku tego postępowania sąd ustali udział ułamkowy spadkobierców w spadku.

Drugie postępowanie – o dział spadku – to postępowanie w którym sąd najpierw ustala co zmarły pozostawił – jaki majątek- następnie biorąc pod uwagę postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku (a więc ułamki częściowe) dokona bądź zgodny bądź niezgodny podział fizyczny majątku spadkowego spod spadkobierców.

Kto jest uprawniony do dziedziczenia ustawowego?

Dziedziczenie ustawowe jest jednym ze sposobów dziedziczenia (obok dziedziczenia testamentowego). Do dziedziczenia ustawowego dochodzi w dwóch przypadkach po pierwsze gdy spadkodawca nie pozostawił po sobie testamentu lub po drugie gdy żadna z osób, które powołał w testamencie do spadku nie chce lub nie może być spadkobiercą.

Istnieje 6 grup osób uprawnionych do dziedziczenia ustawowego:

1. małżonek i dzieci spadkodawcy (jeżeli dziecko zmarło przed otwarciem spadku, to w jego miejsce wchodzi jego zstępni);
2. małżonek oraz rodzice spadkodawcy (gdy spadkodawca w momencie śmierci nie był w związku małżeńskim, to rodzice spadkodawcy są wyłącznymi spadkobiercami; spadkobiercami mogą być także sam małżonek albo sami rodzice);
3. małżonek oraz rodzeństwo spadkodawcy i zstępni tego rodzeństwa (możliwe jest tak że dziedziczenie wyłącznie przez rodzeństwo i zstępnych rodzeństwa);
4. dziadkowie spadkodawcy (ewentualnie zstępni dziadków);
5. pasierbowie, czyli dzieci małżonka spadkodawcy, ale pod warunkiem, że w momencie otwarcia spadku ich rodzice już nie żyją;
6. gmina ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy lub Skarb Państwa, jeśli ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy w Polsce nie da się ustalić albo miejsce to znajdowało się za granicą.

Każda kolejna grupa osób uprawnionych do dziedziczenia ustawowego wchodzi w grę wtedy, kiedy brak jest osób uprawnionych do dziedziczenia z grupy poprzedniej. Małżonek jako spadkobierca ustawowy może dziedziczyć w ramach 3 grup osób spadkobierców ustawowych wskazanych powyżej – to jest wspólnie z dziećmi, rodzicami oraz rodzeństwem spadkodawcy. Rozwód powoduje wyłączenie byłego małżonka od dziedziczenia.

Na ogół, jeśli małżonek dochodzi do dziedziczenia razem z dziećmi spadkodawcy, to dziedziczą oni w częściach równych. Jest od tego jeden wyjątek – część, która przypada małżonkowi nie może być mniejsza niż 1/4 całości spadku. Z przyczyn oczywistych wyjątek ten ma zastosowanie, gdy spadkodawca pozostawił po sobie co najmniej czwórkę dzieci.

Jeśli małżonek spadkodawcy dziedziczy razem z rodzicami spadkodawcy albo razem z jednym z rodziców spadkodawcy i jego rodzeństwem (ewentualnie zstępnymi rodzeństwa), to w obu tych przypadkach małżonkowi należy się połowa spadku. Jeśli natomiast brak zstępnych spadkodawcy, jego rodziców, rodzeństwa i ich zstępnych, to cały spadek przypada małżonkowi spadkodawcy (art. 933 § 2 kodeksu cywilnego).

Dzieci spadkodawcy dochodzą do dziedziczenia w pierwszej kolejności, wspólnie z małżonkiem spadkodawcy. Jeżeli spadkodawca nie pozostawił po sobie małżonka lub małżonek jest traktowany tak jakby nie dożył otwarcia spadku (np. wskutek wydziedziczenia), to dzieci dziedziczą spadek samodzielnie. Każde z dzieci otrzymuje spadek w częściach równych. Bez znaczenia dla dziedziczenia ustawowego jest to, czy dzieci spadkodawcy pochodzą z małżeństwa, czy też ze związku pozamałżeńskiego, to w jaki sposób ustalono pochodzenie dziecka (przez uznanie, czy też w drodze sądowego ustalenia ojcostwa lub macierzyństwa).

Jeśli spadkodawca miał dzieci, ale jedno z nich nie dożyło otwarcia spadku, to udział zmarłego dziecka spadkodawcy przypada jego dzieciom, czyli wnukom spadkodawcy. Zatem wnuki dziedziczą tylko po swoich wstępnych i w częściach równych.

Co to jest odrzucenie spadku?

Odrzucenie spadku powoduje, że spadkobierca traci prawa do spadku. Według przepisów traktowany jest tak, jakby nie dożył otwarcia spadku. Oświadczenie o odrzuceniu spadku będzie powodowało wiele skutków prawnych. Wśród nich należy przede wszystkim zwrócić uwagę na fakt, że zmieni się krąg spadkobierców, a także zmianie ulegną udziały poszczególnych spadkobierców. Warto zwrócić uwagę na fakt, że może dojść do sytuacji, gdy spadkobiercą ustawowym jest Skarb Państwa lub gmina, a te zgodnie z przepisami, spadku odrzucić nie mogą, gdy spadek należy im się na podstawie ustawy.

Oświadczenie takie należy złożyć w odpowiednim terminie. Mamy na to 6 miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swojego powołania. Jeżeli nie złoży się żadnego oświadczenia traktuje się spadkobiercę jako podmiot, który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza.

Oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku składa się przed sądem lub przed notariuszem. Może być złożone ustnie lub pisemnie z podpisem urzędowo poświadczonym. Oświadczenie takie nie może być odwołane.

Stwierdzenie nabycia spadku

Stwierdzenie nabycia spadku może nastąpić w dwóch trybach:

1. w postępowaniu sądowym – sądowe postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku;
 2. w postępowaniu przed notariuszem – notarialny akt poświadczenia dziedziczenia.
- Sąd na podstawie art. 1025 § 1 kodeksu cywilnego wydaje postanowienie stwierdzające nabycie spadku na wniosek osoby, która ma w tym interes. Osobami zainteresowanymi są:

- spadkobiercy;
- wierzyciele spadkodawcy;
- uprawnieni do zachowku;
- zapisobiercy (z zapisów zwykłych, jak i windykacyjnych);
- wierzyciele spadkobiercy oraz zapisobiercy windykacyjnego;
- osoby nie roszcujące sobie praw do spadku, lecz zainteresowane wykazaniem faktu, że nie są spadkobiercami i nie ponoszą odpowiedzialności za długi spadkowe;
- wykonawca testamentu;

W polskim prawie istnieje możliwość uzyskania aktu poświadczenia dziedziczenia, który sporządza notariusz. Wystąpić o wydanie aktu poświadczenia dziedziczenia mogą tylko osoby, które mają możliwość zostania spadkobiercami ustawowymi lub testamentowymi oraz osoby, na rzecz których spadkodawca uczynił zapis windykacyjny.

Wydanie przez sąd postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku oraz przedmiotu zapisu windykacyjnego następuje w trybie nieprocesowym. Uczestnikami postępowania mogą być osoby, które mają szansę zostać spadkobiercami ustawowymi i testamentowymi. W toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku sąd z urzędu bada, kto należy do kręgu spadkobierców, w tym także czy spadkodawca pozostawił po sobie testament. Ponadto sąd wzywa do złożenia testamentu osobę, co do której będzie uprawdopodobnione, że testament znajduje się u niej. Sąd w postanowieniu stwierdzającym nabycie spadku jest obowiązany wymienić wszystkich spadkobierców, którzy nabyli spadek i określić wysokość przypadających im udziałów. Oprócz tego sąd stwierdza również nabycie przedmiotu zapisu windykacyjnego w postanowieniu poprzez wymienienie zarówno osoby zapisobiercy i przedmiotu zapisu.

Notarialny akt poświadczenia dziedziczenia

Aby ustalić, kto i w jakich częściach dziedziczy po danym spadkodawcy oraz kto otrzymał zapis windykacyjny można zwrócić się również do notariusza. W przeciwieństwie do postępowania przed sądem, akt poświadczenia dziedziczenia może być sporządzony przez notariusza niezależnie od tego, gdzie znajdowało się miejsce ostatniego stałego pobytu spadkodawcy. Akt poświadczenia dziedziczenia może zostać sporządzony, jeśli spadkobiercy złożą zgodne żądanie poświadczenia dziedziczenia przez notariusza. Wcześniej jednak należy spisać protokół dziedziczenia.

Przy spisaniu protokołu dziedziczenia muszą uczestniczyć wszystkie osoby, które mogą zostać spadkobiercami ustawowymi i testamentowymi, jak również osoby na rzecz których spadkodawca uczynił zapisy windykacyjne. Notariusz nie może podejmować czynności, które zmierzają do ustalenia kręgu spadkobierców. Akt poświadczenia dziedziczenia sporządza się na podstawie oświadczeń o istnieniu lub nieistnieniu osób, które wyłączałyby znanych spadkobierców od dziedziczenia lub też dziedziczyłyby wraz z nimi oraz o znanych testamentach spadkodawcy lub ich braku.

Do obowiązków notariusza należy dokonanie wpisu aktu poświadczenia dziedziczenia do rejestru aktów poświadczenia dziedziczenia. Następuje to niezwłocznie po jego sporządzeniu poprzez wprowadzenie (za pośrednictwem systemu teleinformatycznego) do rejestru aktów poświadczenia dziedziczenia.

Termin do stwierdzenia nabycia spadku lub sporządzenia APD

Zgodnie z art. 1026 Kodeksu cywilnego stwierdzenie nabycia spadku oraz wydanie aktu poświadczenia dziedziczenia nie może nastąpić przed upływem 6 miesięcy od otwarcia spadku. Może jednak nastąpić przed upływem tego terminu, jeśli wszyscy znani spadkobiercy złożyli już oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. Takie oświadczenie można złożyć zarówno w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, jak i później, jednak nie wcześniej niż po złożeniu oświadczeń przez spadkobierców lub po upływie terminu do złożenia oświadczenia co do spadku. Tak samo jest w przypadku sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia. Oświadczenie co do spadku musi zostać zamieszczone w protokole dziedziczenia. Natomiast, jeśli oświadczenia złożono wcześniej, to w protokole zamieszcza się wzmiankę podając jednocześnie datę, miejsce i treść tych oświadczeń.

Jakie są skutki stwierdzenia nabycia spadku?

Postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku oraz akt poświadczenia dziedziczenia w pewnych okolicznościach stanowią jasny dowód na to, że określona osoba jest spadkobiercą po zmarłym

Autor:

adw. Krzysztof Kopciuch

